МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ, КРАЄЗНАВСТВА І ТУРИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
з позашкільної освіти
військово-патріотичного напряму
«Сокіл-Джура»

Вищий рівень
2 роки навчання

Київ – 2022

«Схвалено для використання в освітньому процесі»
Рішення експертної комісії з позашкільної освіти від 12.09.2022
(протокол № 2)

Зареєстровано у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за №8.0005-2022

Автори:
Бондарчук Денис Олегович – заступник директора з виховної роботи Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді МОН України

Бондарчук Олег Степанович – завідуючий відділом національно-патріотичного виховання Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді МОН України

Коломоєць Галина Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, начальник відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», старший дослідник

Рецензенти:
Остапенко О. І. – завідувач лабораторії фізичного розвитку і здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук
В. В. Деревянко – завідувач сектору наукового та навчально-методичного забезпечення змісту суспільної, громадянської та технологічної освіти відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту загальної середньої освіти Нової української школи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України

Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напряму «Сокіл-Джура» для закладів позашкільної освіти / Д.О.Бондарчук, О. С. Бондарчук, Г. А. Коломоєць – К., 2022. – 24 с.

Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напряму «Сокіл-Джура» передбачає реалізацію змісту освіти на заняттях гуртків та спрямована на набуття пізнавальної, практичної, творчої, соціальної та громадянської компетентностей.

Навчальна програма розрахована на два роки навчання, спрямована на вихованців, учнів, слухачів віком 14-17 років та адресується керівникам гуртків закладів позашкільної освіти.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Згідно реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України 06 червня 2022 року № 527, та з метою національно-патріотичного виховання головним завданням держави є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності.

Актуальність навчальної програми з позашкільної освіти військово-патріотичного напряму «Сокіл-Джура» обумовлена необхідністю забезпечення у закладі освіти виховного процесу, який ґрунтується на демократичних засадах, загальнолюдських та національних цінностях, а також потребою суспільства у самодостатній, відповідальній особистості, яка здатна брати участь у суспільному житті, проявляти соціальну активність та ініціативність, усвідомлювати свою роль у житті держави, бути відданою її інтересам та готова до її захисту. Саме тому патріотичне виховання визнано одним із головних пріоритетів держави та регулюється рядом законодавчих документів.

Основним нормативно-правовим забезпеченням патріотичного виховання дітей та молоді є: закони України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про позашкільну освіту» (2020), укази Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» (2019), «Про День захисника України» (2014), «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності» (2014), «Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді (2014), Постанова Кабінету міністрів України «Про деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання» (2018), Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2015) та інші.

Мета і завдання програми – створення умов для виховання підростаючого покоління фізично здоровим, міцним, загартованим, формування почуття патріотизму, свідомого ставлення до питань особистої та громадянської безпеки, засвоєння теоретичних знань та розвиток практичних навичок поведінки в екстремальних ситуаціях, творчого потенціалу та соціальної активності особистості, розумових і фізичних якостей, готовності до виконання громадянського та конституційного обов’язку – особистої відповідальності щодо захисту України, становлення людини (дитини, юнака, дорослого), яка готова до участі в демократичному управлінні суспільством, є дійсним творцем, лідером свого життя.

Програма передбачає реалізацію змісту освіти на заняттях гуртків та спрямована на набуття пізнавальної, практичної, творчої, соціальної та громадянської компетентностей.

Пізнавальна компетентність. Оволодіння знаннями з історії, географії, етнології, народознавства, українознавства, звичаєвого українського права, світових цивілізаційних процесів та ролі у них України, мистецтва, різноманітних видів спорту та бойових єдиноборств, військової справи, фізичної культури, морально-психологічних особливостей людини та особистості, способів організації змістовного дозвілля.

Практична компетентність. Формування умінь та навичок занять фізичною культурою і спортом, військової справи, свідомої діяльності у науково-пошуковій роботі, волонтерській діяльності, виживання та усвідомлених дій в екстремальних ситуаціях, надання домедичної допомоги, в т.ч. тактичній медицині, самовпорядності, самоосвіти, самоврядування, збереження народних звичаїв, традицій, обрядів, залучення до здорового способу життя, організації змістовного дозвілля.

Творча компетентність. Набуття досвіду власної творчої діяльності, внеску в популяризацію фізичної культури і спорту, військової справи, розвиток громадянського суспільства, здатності проявляти творчу ініціативу, навичок проведення самостійних наукових досліджень, формування досвіду взаємовідносин людини і природи, здібностей системного, просторового, логічного мислення, творчої уяви і фантазії, намагання творчої самореалізації та духовного самовдосконалення.

Соціальна компетентність. Розвиток культури праці, досягнення високого рівня освіченості та вихованості, моральний, духовний, фізичний та інтелектуальний розвиток, формування кращих особистісних рис (відповідальність, чесність, працелюбність, самостійність, моральність), ціннісне ставлення до себе та оточуючих, культурно-історичної спадщини і традицій, природи, навколишнього середовища, вміння працювати в колективі.

Громадянська компетентність. Вміння аргументувати та відстоювати свою позицію, ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях та діях військовослужбовця в сучасному загальновійськовому бою, співпрацювати в колективі, вносити свою частку в роботу групи для вирішення проблеми, виявляти соціальні почуття, змістом яких є любов до Батьківщини, застосовувати процедури та способи захисту власних інтересів, прав та свобод, виконувати громадянський обов'язок у межах місцевої громади та держави загалом, ефективно спілкуватися, долати стереотипи, робити свідомий вибір та діяти відповідально.

Усвідомлення людини як вищої соціальної цінності, поваги до її прав і свобод, закону, прагнення до суспільної справедливості, рівноправності. Формування активної та відповідальної громадянської позиції, розуміння громадянського обов'язку та відповідальності за спільну справу.

Програма має таку структуру:

- **1 пояснювальна записка;**
- **2 тематичний план;**
- **3 зміст програми;**
- **4 прогнозований результат;**
- **5 бібліографія.**

Орієнтовний розподіл за сіткою годин:

- теоретичні заняття – 2 годин на тиждень;
- практичні (в т.ч. на місцевості) – 2-6 годин;
- одноденне таборування (рейд-похід, змагання) – 8 годин, 3-4 рази на рік;
- дводенне таборування (рейд-похід, змагання) – 14 годин, 1-3 рази на рік;
- триденне таборування (рейд-похід, змагання) – 22 години, 1-2 рази на рік.

Багатоденні таборування, польові збори, рейд-походи, змагання тощо – поза сіткою годин.

Програма складена відповідно до року навчання – 1-й, 2-й рік навчання (9 – 11 класи закладів загальної середньої освіти); вихованці, учні, слухачі віком 14 – 17 років.

Вихованці, учні, слухачі 3-го року навчання працюють за індивідуальною (авторською) програмою.

На засвоєння програми відводиться:

- 216 годин на рік при педагогічному навантаженні 6 годин на тиждень.

Розподіл годин у програмі є орієнтовним, керівник гуртка може змінювати їх, плануючи свою роботу, з урахуванням особливості закладу освіти, місцевих умов, рівня підготовленості вихованців, учнів, слухачів, запланованих масових заходів.

Перевірка знань, умінь та навичок (компетентностей) вихованців, учнів, слухачів здійснюється під час виконання практичних занять, таборувань, а також у формі вікторин, конкурсів, змагань тощо. Практичні заняття є обов'язковими та необхідними складовими освітнього процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту тем програми до реального життя.

Наповнюваність гуртків встановлюється відповідно до чинного законодавства України.

Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напряму «Сокіл-Джура» адресується керівникам гуртків закладів позашкільної освіти.

Вищий рівень
Перший рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва розділу	Кількість годин		
		216 год.		
		усього	теоретичних	практичних
1.	Вступне заняття	4	4	-
2.	Вивчення історії України, рідного краю, козацтва, українських військових формувань визвольних	20	6	14

	змагань боротьби за незалежність, сучасних Збройних сил України			
3.	Вивчення культури та побуту українців, обрядів, традицій і звичаїв українського народу, календаря народних та церковних свят, основ українського звичаєвого права, життя та діяльності видатних українських діячів	10	4	6
4.	Духовні цінності та заповіді українського народу	18	6	12
5.	Самоврядування. Основи самовиховання, самовпорядності, пластової методики сходинок (кроків). Створення рою (куреня). Розподіл обов'язків залежно від завдань	20	6	14
6.	Домедична допомога та дії у надзвичайних ситуаціях. Проведення рятувальних робіт	10	4	6
7.	Військова підготовка, стрільба з пневматичної, малокаліберної та автоматичної зброї	20	6	14
8.	Прикладна фізична підготовка, освоєння елементів бойових єдиноборств	32	8	24
9.	Туристсько-спортивна підготовка	30	8	22
10.	Таборування	14	-	14
11.	Участь у волонтерських та інших масових заходах	12	-	12
12.	Підсумкове таборування (травень-червень)	22	-	22
13.	Підсумки навчального року, завдання на літо	4	4	-
РАЗОМ		216	56	160

Багатоденне таборування (військово-польові збори), рейд-похід проводяться поза сіткою годин.

Зміст програми

1. Вступне заняття (4 год.)

Ознайомлення з порядком організації та проведення занять і планом роботи. Правилами безпеки життєдіяльності під час занять, рейд-походів,

таборувань та змагань. Правила поведінки в навчальному кабінеті, спортзалі, спортивному майданчику, у закладі освіти. Правила дорожнього руху.

Інструкція щодо організації та проведення туристських спортивних походів з учнівською та студентською молоддю та Інструкція щодо організації та проведення екскурсій та подорожей з учнівською та студентською молоддю (наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2014 р. № 1124, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27 жовтня 2014 р. за № 1340/26117).

2. Вивчення історії України, рідного краю, козацтва, українських військових формувань визвольних змагань боротьби за незалежність, сучасних Збройних сил України (20 год.)

Історія рідного краю як віддзеркалення загальної історії України. Місця історичних подій. Розкриття «білих плям» історії краю. Формування української народності та нації. Виникнення назви «руси» та поширення назви «Русь». «Київська земля» – ядро формування української народності. Виникнення назви «Україна», основні ознаки української нації. Розширення української етнічної території у XVI – XVII ст.

Чи козацького ми роду? Місця таборування козаків. Козацькі прізвища та роди рідного краю. Гетьманські столиці. Історія боротьби за незалежність України. Українські військові формування періоду визвольних змагань за єдину і соборну Україну. Історія створення сучасних Збройних сил України. Героїчні подвиги українських воїнів сучасності. Учасники АТО.

Практичні заняття. Проведення туристсько-краєзнавчих подорожей з активним способом пересування, семінарів, фестивалів, круглих столів з громадськістю та батьками, зустрічі з учасниками АТО, екскурсії до місць історичної та культурної спадщини України.

3. Вивчення культури та побуту українців, обрядів, традицій і звичаїв українського народу, календаря народних та церковних свят, основ українського звичаєвого права, життя та діяльності видатних українських діячів (10 год.)

Культура українців: тяглість, синкретизм, універсалії. Українство як етноментальний феномен. Ментальність і процеси націотворення. Історична доля українців, Українська мова як визначальна ознака українського етносу в його часопросторових вимірах, конституційний чинник українського державотворення на сучасному етапі.

Запорізька Січ. Вивчення побуту, місця проживання козаків. Поняття «козак», його морально-психологічна суть. Козацьке побратимство. Кодекс лицарської звитяги та честі. Козацтво: історична давність захисних і консолідуючих національних функцій. Козацька регула. Основи українського звичаєвого права.

Календар народних та церковних свят. 14 жовтня в державних, народних, церковних та козацьких українських традиціях.

Життя та діяльність видатних українських діячів. Зміст, сутність поняття «історична місія».

Україна та українство у відносинах із зовнішнім світом.

Україна і Росія у процесі історичного співіснування.

Практичні заняття. Написання сценаріїв та святкування народних, церковних та державних свят. Проведення рейд-походу. Святкування 14 жовтня – Дня українського козацтва, Дня Захисника України та свята Покрови Пресвятої Богородиці.

4. Духовні цінності та заповіді українського народу (18 год.)

Український рівень культу Роду і народу, культ Батька-Матері, Дідуся-Бабусі. Батько – захисник сім'ї, творець історії, державності. Рівноправність української сім'ї. Мати – Берегиня роду. Працьовитість і скромність. Родина і Україна – найвищі цінності українця. Любов до Батьківщини, рідної мови, відданість православній вірі. Значення християнської віри для козаків – служити Богові, Батьківщині, Ближньому. Добре діло – найвищий дар одне одному. Честь і воля понад усе. Шляхетність, мудрість, відвага, лицарство – духовне ядро української душі. Готовність боротися за волю, віру, честь і славу України, героїзм та подвижництво у праці та в бою, шляхетне ставлення до жінки, дівчини, матері, ініціативність, кмітливість, уміння долати життєві труднощі – найвищі святині для українця.

Практичні заняття. Організація родинних свят («Роде наш красний, роде наш прекрасний…», «Сію, сію, посіваю…», «Лісова красуня», інші). Екскурсії та відвідання театрів. Проведення вечорниць, спільних заходів з громадськістю та батьками.

5. Самоврядування. Основи самовиховання, самовпорядності, пластової методики сходинок (кроків). Створення рою (куреня). Розподіл обов'язків залежно від завдань (20 год.)

Роль виховника, впорядника, провідника. Вибір мети, своєї ролі в колективі, усвідомлене, зацікавлене навчання чомусь – подолання сходинок до мети («крок до мети»).

Сходини у пласті.

Особливості розвитку дитячого самоврядування в Україні.

Козацька Рада (самоуправління, козацьке коло). Створення дитячого (юнацького) об'єднання – рою. Вибір ройового отамана. Створення об'єднання закладу освіти – куреня. Вибори отаманів. Розподіл обов'язків: отаман, писар, обозний, скарбник, осавул, хорунжий, бунчужний, суддя, довбиш, товмач, шафар.

Співпраця з територіальними громадськими об'єднаннями козацько-лицарського духу, Товариством сприяння обороні України. Поняття про соціальну згуртованість: учні (вихованці, слухачі), заклад освіти, педагоги, батьки (батьківський комітет), влада, громадськість. План спільних дій. Основи інформаційного забезпечення.

Практичні заняття. Написання сценарію та проведення урочистого Свята Козацької Ради із залученням батьків, учнів, педагогів, громадськості, місцевої влади, представників осередків українського козацтва.

Висвітлення роботи гуртка в інтернет-ресурсах та соціальних мережах.

6. Домедична допомога та дії у надзвичайних ситуаціях. Проведення рятувальних робіт (10 год.)

Анатомія людини. Поняття про рани. Види ран та кровотеч. Накладання пов'язок. Накладання кровоспинного джгута. Правила транспортування потерпілих при різноманітних ушкодженнях та пораненнях. Домедична допомога при тепловому і сонячному ударах, водно-солевий баланс, питний режим та знезараження води. Допомога при ураженні електричним струмом. Домедична допомога при харчових отруєннях, отруєннях грибами, ягодами, травами. Домедична допомога при утопленні. Допомога при захворюваннях. Поняття про втрату свідомості та шок. Загальне уявлення про смерть, ознаки смерті, порядок проведення реанімації та рятувальних робіт.

Особливості проведення рятувальних робіт у межах населених пунктів та безпосередньо на зруйнованих житлових та нежитлових об'єктах. Природні та антропогенні перешкоди.

Практичні заняття. Накладання пов'язок. Накладання кровоспинного джгута. Порядок стискання судин для зупинки кровотечі. Виготовлення нош із підручних засобів та матеріалів. Транспортування потерпілих при різноманітних ушкодженнях та пораненнях. Порядок проведення штучного дихання та непрямого масажу серця. Знезараження води. Тренування на майданчиках Збройних сил України, ДСНС тощо. Участь у змаганнях з рятувальних робіт.

7. Військова підготовка, стрільба з пневматичної, малокаліберної та автоматичної зброї (20год.)

Найкращі риси воїна-українця.

Основи захисту України. Конституція України про призначення Збройних сил та інших військових формувань України. Державна та військова символіка України. Товариство сприяння обороні України (ТСОУ) – оборонно-патріотична громадська організація.

Загальновійськова підготовка. Поняття про військові статути. Муштровий впоряд. Військові звання та знаки розрізнення (в т.ч. Козацької старшини та НАТО). Суть та значення військової дисципліни. Начальники (командири) та підлеглі, старші та молодші, їх права та обов'язки. Порядок звернення до начальників, віддання та виконання наказів.

Ознайомлення із стройовим статутом Збройних сил України та традиціями українського військового впоряду (Українських Січових Стрільців, Української Народної Республіки, Української Повстанської Армії, НСОУ «Пласт», Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

Стройова підготовка (впоряд). Строї (лади) та їх (хвати) елементи. Попередня та виконавчі команди (накази). Стройове положення (Муштрова постава). Виконання команд (хватів) «Ставай. Шикуйсь» («Рій – до мене, збірка», «Рій, у лаву – збірка шикуйсь»), «Шикуйсь», «Рівняйсь», «Струнко», «Вільно» («Спочинь», «Розхід»). Повороти на місці. Команди (хвати) «Право-руч», «Ліво-руч», «Кругом» («Обернись»). Рух стройовим (ладовим рівним) та похідним кроком. Команди (накази) «Кроком руш» («Ходом руш»), «На місці», «Стій» («Спинись»), «Рій, до двох – відлічи». Військове привітання. Вихід із строю, підхід до начальника, повернення до строю (вихід з лави підхід до провідника). Шикування відділення (рою) у розгорнутий і похідний стрій (лад). Перешикування відділення (рою) з однієї шеренги (лави) у дві і навпаки (шикування та перешикування в однолаву та дволаву). Військове вітання рою на місці та під час руху. Відповіді рою на привітання і поздоровлення. Виконання стройових прийомів (муштрових хватів) (в т.ч. показове, творче виконання, складена композиція). Виконання стройової (ладової) пісні.

Види тактико-технічних дій на місцевості, в т.ч. малих диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ).

Вогнева підготовка. Загальна будова пневматичної та малокаліберної гвинтівки, їх характеристика та принцип дії.

Заходи безпеки під час стрільби.

Особливості стрільби з пневматичної та малокаліберної гвинтівок. Помилки при стрільбі та їх усунення. Вибір точки прицілювання. Стрільба лежачи, з коліна та з упору.

Вивчення будови автоматичної та інших видів стрілецької зброї на малогабаритних або повногабаритних макетах (плакатах), характеристики і принцип дії.

Теоретичні основи стрільби із бойової зброї.

Практичні заняття. Виконання стройових прийомів (муштрових хватів). Виконання стройової (ладової) пісні. Творчі стройові (муштрові) вправи. Виконання стрільби із пневматичної та малокаліберної гвинтівки. Виправлення помилок при стрільбі, їх усунення. Тренування у стрільбі.

8. Прикладна фізична підготовка, освоєння елементів бойових єдиноборств (32 год.)

Самовдосконалення фізичного стану. Фізична культура і спорт. Загальна фізична підготовка (ЗФП). Особиста гігієна занять фізкультурою і спортом. Загальнорозвиваючі вправи та ранкова гімнастика. Спеціальні вправи для розвитку різних груп м’язів, вправи на витривалість, координацію, гнучкість, спритність, швидкість. Основи техніки оздоровчого бігу. Спеціальні бігові вправи. Робота рук під час бігу. Постанова стопи на землю. Довжина кроку. Дихання під час бігу. Човниковий біг. Біг на 100 метрів з рівномірним прискоренням, біг на 400, 1000, 2000 метрів. Біг з повторним прискоренням на 15-20 метрів та вільний біг між ними. Метання в ціль та на відстань. Стрибки в довжину, висоту, у «кроці», зі скакалкою, через перешкоди, опорні стрибки.

Розвиток прикладних психофізичних якостей та особистісних властивостей засобами військово-спортивних ігор.

Прикладні види спорту та види українських національних єдиноборств у системі патріотичного виховання дітей та молоді («Хортинг», «Спас», «Пластун», «Бойовий гопак», «Пожежно-прикладний спорт», «Рятувальне багатоборство», «Прикладні стрілецькі види спорту», «Військово-прикладне багатоборство», «Гирьовий спорт», та інші).

Гімнастичні та акробатичні вправи з елементами бойових мистецтв. Бойові мистецтва захисту та нападу.

Основи верхової їзди, плавання (за можливістю), фігурні вправи на велосипеді.

Практичні заняття. Козацькі та народні ігри та забави «Лава на лаву» («Штовхач»), «Перетягування линви (воза)», «Лазіння по голоблі (линві, канату) «за чоботами», рух «гусячим кроком», метання «гарматного ядра», списа, сокири, топірця карпатського, ножів, гранати, крос-фіт тощо. Народна боротьба «Нахрест». Рейд-похід. Участь у спортивних змаганнях, естафетах, іграх, показових виступах.

9. Туристсько-спортивна підготовка (30 год.)

Види спортивного туризму: пішохідний, водний, гірський, велосипедний, лижний. Відродження кінного туризму. Рух групи у поході. Залежність швидкості руху від рельєфу, характеру місцевості, наявності перешкод.

Забезпечення безпеки під час руху в поході. Фактори небезпеки в поході (природні, антропогенні). Подолання природних перешкод різного ступеня складності (яри, канави, болота, річки та інші водні перешкоди, організація переправ), круті схили, скелясті ділянки, ділянки густого лісу чи чагарнику тощо. Дії групи в екстремальних умовах (психологічна загартованість).

Роль спорядження для успішного проведення походу та організації таборувань (вага, надійність, компактність). Види спорядження (загально туристське та спеціальне, індивідуальне та групове тощо). Індивідуальне спорядження. Рюкзаки (наплічники). Теплоізоляційні килимки (каремати). Спальні мішки. Одяг та взуття. Намети та їх види. Основні вимоги до спорядження. Догляд за спорядженням. Комплектація ремонтного набору.

Мотузки (основні та допоміжні), особливості їх використання. Карабіни та інші технічні засоби. Страхувальні системи.

Основні туристські вузли. Техніка в’язання та призначення.

Орієнтування на місцевості. Поняття про карту (мапу) і план. Види карт. Масштаб (мірило). Визначення відстані на мапі та місцевості. Компас, його будова та призначення. Визначення сторін світу за допомогою компаса, небесних світил та місцевих прикмет. Особливості орієнтування під час рейду-походу. Умовні знаки топографічних та військових карт.

Рельєф. Зображення рельєфу горизонталями. Види горизонталей. Бергштрих. Перетин рельєфу. Типові форми рельєфу та їх зображення на мапі.

Способи відновлення орієнтування у разі його втрати.

Поняття про бівуак (ночівлю, табір). Вимоги до місця (безпека, наявність джерел питної води, дров (палива), можливість зручного розташування наметів). Порядок дій окремих учасників та групи при влаштуванні бівуаку. Зняття бівуаку. Прибирання місця привалу (ночівлі, табору). Вибір місця для вогнища (багаття). Правила протипожежної безпеки. Різні типи багаття та їх призначення. Розпалювання багаття в т.ч. за несприятливих погодних умов. Сушіння одягу та взуття. Режим дня. Дозвілля в поході, багатоденному таборуванні.

Організація харчування в поході (таборуванні). Набір продуктів, режим харчування, калорійність. Меню одноденного, дводенного та багатоденного походу (таборування). Циклічність меню. Санітарні вимоги. Посуд. Кострове приладдя. Поповнення запасів ловлею риби, збиранням грибів та ягід. Приготування їжі в різних погодних умовах. Страви похідної (таборової) кухні, в т.ч. народної.

Практичні заняття. Орієнтування на місцевості. Участь у змаганнях зі спортивного орієнтування. Виготовлення карток топографічних знаків. Топографічні ігри, диктанти, завдання. Визначення азимутів на місцевості. Читання знаків карт спортивного орієнтування. Робота з компасом, курвіметром, транспортиром, візирною лінійкою. Рух за визначеним азимутом. Визначення сторін горизонту за місцевими предметами. В'язання вузлів.

Подолання перешкод. Участь у змаганнях зі спортивного туризму.

Укладання рюкзака. Складання та розбирання намету. Розпалювання вогнища.

Практичні навички користування сокирою, пилкою, лопатою, ремонтним набором. Приготування їжі. Рейд-похід.

10. Таборування (жовтень або квітень-травень) (14 год.)

Практичні заняття. Вибір маршруту та ночівлі. План підготовки таборування. Подолання простих перешкод. Ігри та забави, конкурси, вікторини, змагання. Тематичні гутірки.

Ведення індивідуального та групового щоденника. Повідомлення в соціальних мережах та ЗМІ.

11. Участь у волонтерських та інших масових заходах (12 год.)

Практичні заняття. Виконання Доброго Діла відповідно до лицарських принципів служити Богові, Батьківщині, Ближньому. Виконання індивідуальних та групових завдань.

12. Підсумкове таборування (травень-червень) (22 год.)

Практичні заняття. Вибір маршруту та ночівлі. План підготовки таборування. Подолання простих перешкод. Ігри та забави, конкурси, вікторини, змагання. Тематичні гутірки. Залучення батьків, представників місцевої влади, дитячих та молодіжних громадських організацій (ГО), ветеранів АТО, ТСОУ, військових комісаріатів тощо.

Ведення індивідуального та групового щоденника. Повідомлення в соціальних мережах та ЗМІ.

13. Підсумки навчального року, завдання на літо (4 год.)

Підведення підсумків роботи за рік. Відзначення кращих учасників за підсумками навчання, організації рейдів-походів, волонтерських заходів, ігор та дозвілля, підсумкового таборування.

Завдання на літо.

Підготовка та проведення багатоденного рейд-походу чи таборування (проводиться поза сіткою годин та, як правило, під час літніх канікул).

Прогнозований результат

Вихованці мають знати:

- основні питання історії України, рідного краю, козацтва, українських військових формувань, сучасних Збройних сил України, українських визвольних змагань та боротьби за незалежність;
- культуру та побут українців;
- обряди, традиції та звичаї українського народу, народні та церковні свята;
- основи українського звичаєвого права;
- видатних українських діячів;
- основи самовиховання, самовпорядності, пластової методики сходинок (кроків);
- особливості розвитку дитячого самоврядування в Україні;
- основні аспекти занять фізичною культурою та спортом, елементи бойових єдиноборств;
- види тактико-технічних дій на місцевості, в т.ч. малих диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ);
- основи надання першої медичної допомоги, проведення рятувальних робіт, тактичної медицини;
- основи пішохідного туризму, спортивного та туристського орієнтування, правила проведення туристських подорожей, організацію таборувань;
- санітарно-гігієнічні норми, правила особистої гігієни;
- правила безпеки життєдіяльності під час занять, рейдів-походів, таборувань, змагань;
- основи інформаційного забезпечення роботи гуртка.

Вихованці мають набути досвіду:

- працювати з різними джерелами інформації;
- збирати та фіксувати зібрані матеріали;
- орієнтуватись на місцевості;
- освоїти елементи фізичної культури, бойових єдиноборств;
- надавати та виконувати накази, діяти в ладу;

- стріляти з пневматичної, малокаліберної та автоматичної зброї;
- надавати домедичну допомогу, проводити рятувальні роботи;
- долати природні та штучні перешкоди;
- діяти в екстремальних та нестандартних ситуаціях. у т.ч. в умовах населених пунктів;
- складати меню, готувати страви похідної кухні, в т.ч. народної (козацький куліш, борщ, кашу, деруни, вареники тощо);
- організації роботи громадської ради, самоврядування, розподіляти обов'язки залежно від завдань;
- участі у волонтерських заходах, концертах, фестивалях, конкурсах, вікторинах, виставках тощо;
- готувати творчі звіти, пошукові або дослідницькі роботи, інформацію у ЗМІ, вести сторінку у соціальних мережах тощо.

Вищий рівень
Другий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва розділу	Кількість годин		
		216 год.		
		усього	теоретичних	практичних
1.	Вступне заняття	4	4	-
2.	Вивчення історії України, рідного краю, козацтва, українських військових формувань визвольних змагань боротьби за незалежність, сучасних Збройних сил України	18	6	12
3.	Вивчення культури та побуту українців, обрядів, традицій і звичаїв українського народу, календаря народних та церковних свят, основ українського звичаєвого права, життя та діяльності видатних українських діячів	14	4	10
4.	Духовні цінності та заповіді українського народу	8	2	6
5.	Самоврядування. Основи самовиховання, самовпорядності, пластової методики сходинок (кроків). Створення рою (куреня). Розподіл обов'язків залежно від завдань	18	6	12
6.	Домедична допомога та дії у надзвичайних ситуаціях. Проведення	10	4	6

	рятувальних робіт			
7.	Військова підготовка, стрільба з пневматичної, малокаліберної та автоматичної зброї	26	6	20
8.	Прикладна фізична підготовка, освоєння елементів бойових єдиноборств	36	8	28
9.	Туристсько-спортивна підготовка	30	8	22
10.	Таборування	14	-	14
11.	Участь у волонтерських та інших масових заходах	12	-	12
12.	Підсумкове таборування	22	-	22
13.	Підсумки навчального року, завдання на літо	4	4	-
РАЗОМ		216	56	160
		216	52	164

Багатоденне таборування (військово-польові збори), рейд-похід проводяться поза сіткою годин.

Зміст програми

1. Вступне заняття (4 год.)

Актуалізація знань, отриманих у попередній рік навчання. Ознайомлення з планом роботи на навчальний рік. Правила безпеки життєдіяльності під час занять, рейд-походів, таборувань та змагань. Правила поведінки в навчальному кабінеті, спортзалі, спортивному майданчику, у закладі освіти. Правила дорожнього руху.

Інструкція щодо організації та проведення туристських спортивних походів з учнівською та студентською молоддю та Інструкція щодо організації та проведення екскурсій та подорожей з учнівською та студентською молоддю (наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2014 р. № 1124, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27 жовтня 2014 р. за № 1340/26117).

2. Вивчення історії України, рідного краю, козацтва, українських військових формувань визвольних змагань боротьби за незалежність, сучасних Збройних сил України (18 год.)

Видатні історичні події на території рідного краю. Місця історичних подій. Історико-краєзнавчі джерела про рідний край. Розкриття «білих плям» історії краю. Історія боротьби за незалежність України. Українські військові формування періоду визвольних змагань за єдину і соборну Україну. Історія сучасних Збройних сил України, створення нових військових формувань у

складі Збройних сил України та Національної гвардії. Героїчні подвиги українських воїнів сучасності. Учасники АТО.

Визвольна боротьба українського козацтва. Перша козацька держава. Козацькі Вольності. Історія козацького гетьманства. Українське козацтво у сучасних умовах. Державна політика України у питанні розвитку козацтва. Сучасне козацтво і Збройні Сили України. Місце козацьких осередків у підготовці юних захисників України.

Практичні заняття. Проведення туристсько-краєзнавчих подорожей з активним способом пересування, фестивалів, круглих столів з громадськістю та батьками, зустрічі з учасниками АТО, екскурсії до місць історичної та культурної спадщини України. Написання рефератів, пошуково-дослідницьких робіт. Публічні виступи. Створення літопису (книги) «Герої не вмирають» про героїчні подвиги воїнів сучасності.

Збір історико-краєзнавчого матеріалу за завданням закладів освіти, музеїв, бібліотек тощо.

3. Вивчення культури та побуту українців, обрядів, традицій і звичаїв українського народу, календаря народних та церковних свят, основ українського звичаєвого права, життя та діяльності видатних українських діячів (14 год.)

Українська діаспора у світі. Українство як етноментальний феномен. Історична доля українців, Українська мова як визначальна ознака українського етносу в його часопросторових вимірах, конституційний чинник українського державотворення на сучасному етапі. Українська пісенна творчість як феномен світової культури.

Календар народних та церковних свят. Свята Різдвяного та Новорічного циклу. Веснянки, зажинки, Івана Купала тощо.

14 жовтня в державних, народних, церковних та козацьких українських звичаях.

Життя та діяльність видатних українських діячів. Зміст, сутність поняття «історична місія».

Україна та українство у відносинах із зовнішнім світом.

Україна і Росія у процесі історичного співіснування.

Практичні заняття. Написання сценаріїв та святкування народних, церковних та державних свят. Святкування Нового року, Різдва та інших свят по-українські.

Святкування 14 жовтня – Дня захисника України, Дня українського козацтва та свята Покрови Пресвятої Богородиці.

Проведення рейд-походу. Відвідування військових частин, військових закладів освіти, полігонів тощо.

4. Духовні цінності та заповіді українського народу (8 год.)

Принциповість і непримиренність до зла, аморальності та активна наступальність у боротьбі з ними. Активна життєва позиція. Особистий внесок у підвищення добробуту рідного народу. Захист свого права бути господарем

на своїй землі. Здоровий спосіб життя. Перемога над обставинами життя, володіння ситуацією, організація свого життя і свого оточення на ґрунті національної ідеї, філософії, ідеології. Заповідь українця: «Земля не дана нам від Бога навічно – ми позичили її у майбутніх поколінь (екологічні аспекти виховання). Турбота про розвиток національних традицій, звичаїв, обрядів, бережливе ставлення до рідної землі, примноження її багатств.

Практичні заняття. Бесіди, круглі столи з педагогами, батьками, представниками влади та громадськості. Волонтерські Добрі діла. Екскурсії, походи.

5. Самоврядування. Основи самовиховання, самовпорядності (18 год.)

Співпраця з громадськими організаціями (ГО) у питаннях виховання майбутнього захисника України. План спільних дій: заклад освіти (адміністрація, педагоги, учні), батьківський комітет, влада, громадськість. Перехід козачат у джури, джур у молодші козаки в рамках участі у Всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокіл» («Джура»).

Психологічні основи лідерства; поняття «імідж», складові іміджу лідера.

Психолого-педагогічні аспекти роботи з молодшими школярами.

Загальні основи журналістики, необхідні для інформаційного висвітлення роботи гуртка.

Практичні заняття. Участь у реалізації Всеукраїнських проєктах в рамках реформування освіти.

Урочисте свято Козацької Ради із залученням батьків, учнів, педагогів, громадськості, місцевої влади, представників осередків українського козацтва.

Підготовка матеріалів для представлення роботи гуртка в інтернет-ресурсах та соціальних мережах.

6. Домедична допомога та дії у надзвичайних ситуаціях. Проведення рятувальних робіт (10 год.)

Класифікація опіків. Класифікація обморожень. Домедична допомога при опіках та обмороженнях. Домедична допомога при укусах отруйних змій, комах та павуків. Відмінність ознак при отруєннях та алергічних реакціях. Допомога при алергії. Допомога при потертостях, мозолях, вивихах, розтягах. Похідна аптечка.

Ознайомлення із тактичною медициною згідно затверджених Міністерством охорони здоров’я та Міністерством оборони України стандартів.

Практичні заняття. Обробка уражених ділянок при опіках та обмороженнях. Виготовлення нош із підручних засобів та матеріалів. Виготовлення та накладання шин при вивихах, розтягах. Транспортування потерпілих при різноманітних ушкодженнях та пораненнях. Порядок проведення штучного дихання та непрямого масажу серця. Знезараження води. Тренування на майданчиках Збройних сил України, ДСНС тощо. Участь у змаганнях з рятувальних робіт.

7. Військова підготовка, стрільба з пневматичної, малокаліберної та автоматичної зброї (26 год.)

Бойовий прапор.

Стройова підготовка і прийоми руху зі зброєю (ладовий вишкіл та хвати і рухи зі зброєю).

Поняття про бій. Сутність сучасного загальновійськового бою. Особиста зброя та екіпіровка солдата в бою. Тактична підготовка. Вогнева підготовка. Засоби індивідуального захисту.

Воєнні дії та руйнування. Миротворчі війська та їх функції.

Основи сучасного військового бою за досвідом російсько-української війни на сході України.

Практичні заняття. Виконання стройових прийомів (ладовий вишкіл та хвати і рухи зі зброєю). Виконання стройової (ладової) пісні. Творчі стройові вправи (творчі муштрові хвати). Виконання стрільби із пневматичної та малокаліберної гвинтівки. Виконання стрільби із автоматичної зброї. Виправлення помилок при стрільбі, їх усунення. Тренування у стрільбі за різних погодних умов. Використання засобів індивідуального захисту. Теренова гра (відпрацювання дій у складі малих диверсійно-розвідувальних груп). Рейд-похід (марш-кидок).

8. Прикладна фізична підготовка, освоєння елементів бойових єдиноборств (36 год.)

Лікарський контроль та елементи самоконтролю при заняттях фізкультурою і спортом. Медичний огляд та вимірювання функціонального стану. Особливості та рівні розвитку фізичних якостей дівчат. Виховання вольових якостей у процесі ускладнення тренувального процесу, фізичних навантажень, подолання перешкод: цілеспрямованість, наполегливість, завзятість, самостійність та ініціативність, рішучість та сміливість, витримка та самовладність. Просторові, силові, швидкісні параметри фізичної підготовки. Інтенсивність, об’єм, відпочинок при виконанні вправ, перерви між ними. Зони інтенсивності тренувань: розвиваюча, спринтерська, підтримуюча, відновлювальна. Статичні та динамічні вправи. Легка атлетика. Гімнастика. Кросова підготовка. Закріплення засвоєних елементів бойових єдиноборств. Гімнастика та акробатичні вправи з елементами бойових мистецтв. Бойові мистецтва захисту та нападу. Спеціальна фізична підготовка. Індивідуальні тренування на максимальний результат.

Основи верхової їзди, плавання (по можливості), фігурні вправи на велосипеді.

Практичні заняття. Козацькі та народні ігри та забави «Лава на лаву» («Штовхач»), «Перетягування линви (воза)», «Лазіння по голоблі (линві, канату) «за чоботами», біг «гусячим кроком», метання «гарматного ядра», списа, топірця, ножів, гранати, крос-фіт тощо. Народна боротьба «Нахрест», «На поясах». Спортивні та рухливі ігри. Участь у спортивних змаганнях, естафетах, іграх, показових виступах. Рейд-похід.

9. Туристсько-спортивна підготовка (30 год.)

Туристське і спортивне орієнтування. Поняття «крос-похід». Способи подолання природних перешкод із застосуванням спеціального спорядження.

Практичні заняття. Орієнтування на місцевості. Участь у змаганнях зі спортивного орієнтування.

Подолання перешкод:

- на заздалегідь обладнаних трасах (полігонах);
- подолання канави, струмка, нешироκої річки за допомогою підвісної мотузки («маятником»);
- переправа через річку вбрід з використанням поручнів;
- переправа через річку по навісній переправі;
- переправи по мотузці з поручнями;
- переправа через річку, яр по колоді;
- піднімання по схилу з використанням поручнів;
- спуск по схилу (в т.ч. спортивним способом)
- траверс схилу;
- подолання скельних ділянок;
- подолання болота по купинах та за допомогою жердин.

Участь у змаганнях зі спортивного туризму на дистанціях «Смуга перешкод», «Крос-похід». Орієнтування при обході перешкод на маршруті. Практичні навички користування сокирою, пилкою, лопатою, ремонтним набором. Приготування їжі. Ігри та забави у поході та таборуванні. Рейд-похід. Дводенне таборування.

10. Таборування (14 год.)

Практичні заняття. Вибір маршруту та ночівлі. План підготовки таборування. Повідомлення про місце та план таборування. Змагання на смузі перешкод. Ігри та забави, конкурси, вікторини, змагання. Тематичні гутірки.

Ведення індивідуального та групового щоденника. Повідомлення в соціальних мережах та ЗМІ.

11. Участь у волонтерських та інших масових заходах (12 год.)

Практичні заняття. Виконання Доброго Діла відповідно до лицарських принципів служити Богові, Батьківщині, Ближньому. Виконання індивідуальних та групових завдань.

12. Підсумкове таборування (22 год.)

Практичні заняття. Вибір маршруту та ночівлі. План підготовки таборування. Повідомлення про місце та план таборування. Подолання простих перешкод. Ігри та забави, конкурси, вікторини, змагання. Тематичні гутірки. Залучення батьків, представників місцевої влади, військових комісаріатів, дитячих та молодіжних громадських організацій (ГО), ветеранів АТО тощо.

Ведення індивідуального та групового щоденник. Повідомлення в соціальних мережах та засобах масової інформації.

13. Підсумки навчального року, завдання на літо (4 год.)

Підведення підсумків роботи за рік. Відзначення кращих учасників за підсумками навчання, організації рейдів-походів, волонтерських заходів, ігор та дозвілля, підсумкового таборування.

Завдання на літо.

Підготовка та проведення багатоденного рейд-походу чи таборування (проводиться поза сіткою годин та, як правило, під час літніх канікул).

Прогнозований результат

Вихованці мають знати:

- основні питання історії України, рідного краю, козацтва, українських військових формувань, сучасних Збройних сил України, українських визвольних змагань та боротьби за незалежність;
- основи українського звичаєвого права;
- видатних українських діячів;
- психологічні основи лідерства;
- поняття «імідж», складові іміджу лідера;
- соціальні аспекти учнівського самоврядування в Україні;;
- прийоми самовиховання, самовпорядності, пластової методики сходинок (кроків);
- психолого-педагогічні аспекти роботи з молодшими школярами;
- особливості військової підготовки, стрільби, в т.ч. бойової з автоматичної зброї;
- основні аспекти занять фізичною культурою та спортом, основи бойових єдиноборств;
- види тактико-технічних дій на місцевості, в т.ч. малих диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ);
- основи надання домедичної допомоги, проведення рятувальних робіт, тактичної медицини;
- загальні основи журналістської діяльності, необхідної для інформаційного забезпечення роботи гуртка.

Вихованці мають набути досвіду:

- працювати з різними джерелами інформації;
- збирати та фіксувати зібрані матеріали;
- орієнтуватись на місцевості;
- освоїти захисні та атакувальні елементи бойових єдиноборств;
- надавати та виконувати накази, діяти в ладу;
- проводити тактико-технічні дії на місцевості, в т.ч. у складі ДРГ;
- стріляти з пневматичної, малокаліберної та автоматичної зброї;
- надавати домедичну допомогу, проводити рятувальні роботи;
- користуватись засобами індивідуального захисту;

- долати природні та штучні перешкоди;
- діяти в екстремальних та нестандартних ситуаціях. у т.ч. в умовах населених пунктів;
- організації роботи громадської ради, самоврядування, розподіляти обов'язки залежно від завдань;
- налагодження співпраці із соціальними партнерами;
- брати участь у волонтерських заходах, концертах, фестивалях, конкурсах, вікторинах, виставках тощо;
- організації та проведення бесід, ігор тощо із молодшими школярами;
- участі у підсумкових етапах Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»)»;
- готувати творчі звіти, пошукові або дослідницькі роботи, інформацію у ЗМІ, вести сторінку у соціальних мережах тощо.

Орієнтовний перелік обладнання, необхідного для гуртка «Сокіл-Джура»

№ з/п	**Обладнання**	**Кількість,** шт.
1.	Комп'ютер	За потребою
2.	Принтер	
3.	Мультимедійний проектор	
4.	Сканер (ксерокс)	
5.	Накопичувач USB, Flash-drive	
6.	Бруси гімнастичні паралельні (або навісні)	1
7.	Лава гімнастична	4
8.	Мат гімнастичний	4
9.	Мат борцівський	2
10.	Канат (линва)	2
11.	Перекладина гімнастична (або навісна)	2
12.	Скакалка	15
13.	Стінка гімнастична	4
14.	Гімнастична палиця	15
15.	Намет	5
16.	Рюкзак туристський на 40, 60–90 літрів	15
17.	Спальник	15
18.	Карімат (килим)	15
19.	Шолом захисний	15
20.	Індивідуальні системи страховки	15
21.	Компас	15
22.	Казанки на 6–8 літрів	3-5
23.	Мотузка основна 10-14 мм	300 м
24.	Мотузка допоміжна 8 мм	200 м
25.	Мотузка «репшнур» 6 мм	150 м

26.	Карабін зі звичайною муфтою	50
27.	Карабін з муфтою (автомат)	50
28.	Спусковий пристрій «вісімка»	8
29.	Блок (моно)	2
30.	Блок (тандем)	2
31.	Жумар	6
32.	Блок-затискувач	6
33.	Блок-затискувач грудний	6
34.	Поміст	5
35.	Гиря масою 8 кг	3-10
36.	Хорт	5
37.	Ємність для магнезії	1
38.	Пристосування для збереження гир	1
39.	Рулетка 10-50 м	1
40.	Секундомір	1
41.	Лінійка для вимірювання відстаней на мапі	15
42.	Топографічні і спортивні мапи	За потребою
43.	Місцеві спортивні мапи пересіченої місцевості	За потребою
44.	Планшет для мапи	15
45.	Перелік умовних знаків для спортивних мап	15
46.	Масо габаритні макети АК-74 (АКС-74), ПМ(«Форт»), М-16	За потребою
47.	Масо габаритні макети іншої стрілецької зброї	
48.	Макети дерев’яні АК	15
49.	Гранати навчальні	15
50.	Пневматичні гвинтівки	5-8
51.	Плакати (стенди) за предметом «Захист України»	Компл.
52.	Велосипеди	15
53.	Бінокль	2
54.	Протигази	15
55.	Сокира	1
56.	Пилка	1
57.	Пилка-ножівка	1
58.	Лопата	1
59.	Лопата саперна	2
60.	Комплекти захисного спорядження для занять з видів єдиноборств	15
61.	Канцелярське приладдя	За потребою

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв, А. Проблеми формування ідеалів патріотичного виховання та ціннісних орієнтацій студентів на сучасному етапі / А. Афанасьєв, Н. Щук // Рідна школа. – 2009. – № 12. – С. 18-21.

2. Байден-Пауел. Пластування для хлопців / Байден-Пауел ; ред. Я. Довган; пер. О Кульчицького.– 2-е. укр. вид. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. – 304с.

3. Барановська Л. М., Китрар В. С., Коломоєць Г. А. Формування морально-вольових якостей в умовах сьогодення на уроках фізичної культури // «Методист» № 7-8 липень-серпень, 2021. - С. 115-116.

4. Берека В. Є. Козаком я мрію бути / В.Є.Берека., І. М. Шоробура // навч.-метод. посіб.– Кам'янець-Поділ.: Абетка, 2004. – 396 с.

5. Бех, І. Патріотичне виховання дітей та молоді / І. Бех, К. Чорна // Позашкілля. – 2011. – № 10. – С. 9-16.

6. Блохін, О. В. Спорт як засіб патріотичного виховання та формування здорового способу життя особистості / О. В. Блохін // Вища освіта України. – 2012. – № 4. – С. 59-71.

7. Бондарчук Д. О. Вечірня варта. Пісенник / упор. Д. О. Бондарчук, О. С. Бондарчук та ін. // Київ, Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, 2016 – 62 с.

8. Боплан, Гійом Левассер де. Опис України / Гійом Левассер де Боплан. Пер. з фр., приміт. та передм. Я. І. Кравця. — Львів: Каменяр, 1990. — 301 с.: іл.

9. Брайчевський Л.Ю. Походження Русі. / К: «Наукова думка», 1965

10. Велікандо, А. Пісні моєї Батьківщини: патріотичне виховання засобами мистецько-художньої культури / А. Велікандо // Шкільний світ. – 2008. – № 2. – С. 5-6. – Вкладка.

11. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / О. Вишневський. – Вид. 3-те, доопрац. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 566 с.

12. Вишневський, О. Український національний характер та сучасний ідеал виховання української молоді / О. Вишневський // Педагогічна думка. – 2013. – № 1. – С. 3-8.

13. Володимир Пилат. «Бойовий Гопак». — Львів, 1994

14. Воропай О. Звичаї нашого народу. / К:, 1992

15. Гарнійчук, В. Аналіз конкретних ситуацій як один з методів виховання патріотизму старших підлітків / В. Гарнійчук // Історія в школі. – 2009. – № 4. – С. 16-18.

16. Гарнійчук, В. Програма курсу "Шляхом злагодженої взаємодії" для спільної співпраці вчителів, організаторів виховної роботи, членів громадських

організацій патріотичного спрямування у вихованні патріотизму старших підлітків / В. Гарнійчук // Історія в школі. – 2009. – № 10. – С. 24-26.

17. Грушевський М.В., Ілюстрована історія України./ К: 1990

18. Грушевський М.В., Історія України – Руси./ К: «Наукова думка», 2000

19. Дон О.Ю., Кривошея В.В., Вінниччина козацька, Історія Вінницького козацького полку. К: «Стилос», 2004

20. Єрьоменко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрьоменко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.

21. Зелений С.М. Краєзнавча підготовка туриста. / К: 1972

22. Зінченко А. Поділля. Навчальний посібник з історії рідного краю для 5-9 класів. / КРВЦ. «Проза», 1998

23. Коломоєць Г. А. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор // дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.13.00.07 – теорія і методика виховання. 271 ст.

24. Коломоєць Г. А. Організаційно–педагогічні умови патріотичного виховання старших підлітків у процесі військово–спортивних ігор // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Серія 15. «Науково–педагогічні проблеми фізичної культури: фізична культура і спорт». 10 (118) 19. (2019), с. 49–56.

25. Коломоєць Г. А. Військово-спортивні та рухливі ігри / методичний посібник Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина, В. В. Деревянко, В. Б. Базильчук. – Хмельницький, 2015. – 182 с.

26. Коломоєць Г. А. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5–9 класи. Варіативний модуль «Військово-спортивні ігри» 3 роки навчання / Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина, В. В. Деревянко / Фізичне виховання в рідній школі. К. – 2015. – № 5 – С. 7-12.

27. Кривошея В.В., Генеалогія українського козацтва, нариси історії козацьких полків. – К.: Стилос, 2002. – 396 с.

28. Культура і побут населення України. Навчальний посібник В.І. Наумко, Л.Ф. Артюр, В.Ф. Горленко та ін. (2-ге видання, доп. да перероб). / К:, 1972

29. Легенди нашого краю. / Ужгород: "Карпати", 1972

30. Літопис Руський. / К: «Дніпро», 1989

31. Літопис Самовидець. / К: «Дніпро», 1989

32. Луців Євген. Бойове мистецтво гуцулів, Є. Луців // Мандрівець, 2014 – 232 с.

33. Методичні рекомендації з організації роботи в куренях Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Електронний ресурс. URL: https://drive.google.com/open?id=1TR0460KlOO-fNvu2t6vZPbfENauz0OTX.

34. Мисик Ю.А., Плохій С.М., Стороженко І.С., Як козаки воювали. / К: «Промінь», 1990.

35. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Фізична культура. 10-11 клас. Електронний ресурс. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-10-11-standart.pdf

36. Організаторам роботи з патріотичного виховання учнівської молоді у навчальних закладах Харківщини / О. М. Бервено, О. С. Бондарчук, Ю. І. Буланов та ін. / [упоряд. В. М. Грицюта, О. В. Рединa]. – Х.: 2016. – 216 с.

37. Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»): затверджено постановою Кабінету міністрів України «Про деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання» від 17 жовтня 2018 р. № 845 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 143 від 26.02.2020, № 367 від 13.05.2020). Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2018-%D0%BF#Text.

38. Пластові видання http://proba.plast.te.ua/books/page/3/

39. Руденко Ю. Козацько-лицарське виховання учнівської і студентської молоді: монографія / Ю. Руденко, Ю. Мельничук. – К., 2011. – 415 с.

40. Січко С.М., Тимченко В.В. Джура. Книга майбутнього захисника Вітчизни. Навчальний посібник. - Миколаїв: Видавництво Ірини Гудим, 2009.- 104с.,: іл.

41. Сухушин М.П., Палагеша В.О. Військово-патріотичне виховання молоді. Підручник.- К.: Видавничий Дім «Слово», 2009.- 488 с.

42. Тимчик, М. В. Зміст патріотичного виховання учнів 7-9 класів у процесі фізкультурномасової роботи. Фізичне виховання в сучасній школі. 2013. № 6. С. 35 – 38.

43. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. / Ю. Руденко, О. Губко. – К: МАУП, 2007

44. Чорна К. І. Виховання громадянина, патріота, гуманіста. Навч.-метод. посібник / К. І. Чорна – К.: ТОВ «ХІК», 2004. – 96 с.

45. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. У 3 т. / Редкол.:П. С. Сохань та ін. – К.: Наук. думка, 1990-1991. – 592 с.

Ресурси, корисні для учасників "Джури".

https://patriotua.org/komanda-centru/
https://sites.google.com/site/ukrainianvektor/home
http://loippo.lviv.ua/metodyka/ZW/NM/Wogn-pka/
http://loippo.lviv.ua/metodyka/ZW/WPW/
http://loippo.lviv.ua/metodyka/ZW/dyskusia/
http://loippo.lviv.ua/metodyka/Pravo/E-book/

http://osvitportal.loda.gov.ua/metodychni_materialy_54e70a7d9ed3f
http://osvitportal.loda.gov.ua/metodychni_materialy_54e70a7d9ed3f
http://nashedilo.blogspot.com/2016/10/blog-post_30.html
http://nashedilo.blogspot.com/2016/07/blog-post_3.html
http://nashedilo.blogspot.com/2016/06/blog-post_24.html
http://nashedilo.blogspot.com/2015/11/blog-post_51.html
http://nashedilo.blogspot.com/2015/10/blog-post_10.html
http://nashedilo.blogspot.com/2015/10/blog-post_97.html
http://nashedilo.blogspot.com/2015/09/blog-post_21.html
http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=news&news=184
http://tsou.org.ua/content/files/buleten_1485-27.pdf